

Brandner, Aleš

Vzpomínka na profesora Romana Mrázka

Новая русистика. 2022, vol. 15, iss. 1, pp. 95-98

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NR2022-1-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145053>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

<https://doi.org/10.5817/NR2022-1-10>

Vzpomínka na profesora Romana Mrázka

V roce 2021, kdy jsme si připomněli 100 let od zahájení výuky na brněnské filozofické fakultě, připomněli jsme si také 100. výročí od narození významného brněnského jazykovědce, rusisty a slavisty prof. PhDr. Romana Mrázka, CSc.

Narodil se 21. listopadu 1921 v Letovicích. Jako začínající univerzitní student zažil násilný zákrok německých okupantů proti českým vysokým školám. Ve vynucené studijní přestávce působil převážně jako učitel na různých místech a teprve po válce ukončil studium oboru ruština–dějepis na brněnské filozofické fakultě. Velmi brzy se osvědčil jako mimořádně talentovaný žák svých učitelů. Když nastoupil v roce 1954 po několikaleté učitelské praxi a po krátkém lektorském působení na JAMU na tehdejší katedru rusistiky filozofické fakulty, měl za sebou již první uveřejněné stati, svědčící o tom, že z něho vyrůstá badatel mnohostranného zájmu o jazykovou problematiku a širokého pracovního záběru. Už zvěsti přicházející z jeho dřívějších pracovišť dávaly tušit, že jde o pedagoga nevšedních didaktických kvalit. O tom se později přesvědčily desítky jeho posluchačů, kteří po letech a s vděkem vzpomínají na hodiny strávené na jeho přednáškách a seminářích. Mrázkovy didaktické schopnosti byly podloženy jeho rozsáhlou a hlubokou vědeckou

erudiicí. Jeho mnohostranný zájem o lingvistickou problematiku a široký pracovní záběr vyústil k tomu, že hlavním polem jeho výzkumné činnosti se stala ruská větná skladba, k jejímuž studiu přistupoval od počátku z hlediska důsledného porovnání s češtinou a získal si tak punc uznávaného teoretika konfrontační lingvistiky.

Východiskem jeho badatelských zájmů byly jednočlenné věty slovesné. Na toto téma navazovalo vyšetření jednočlenných vět infinitivních, vět s podmětem všeobecným a neurčitým. Jeho badatelskému zájmu v oblasti větné skladby neušel snad ani jediný dílčí problém: věnoval jí i jiným sférám jazykovědného výzkumu přes půldruhého sta studií a článků i samostatnou rusky napsanou monografii *Синтаксис русского творительного* (1964). Tato syntetická studie se srovnávacími výhledy byla vyústěním jeho výzkumu syntaxe pádů substantiv. Pro tuto práci stejně jako pro řadu jeho zevšeobecňujících statí teoretického rázu a vůbec všechny jeho publikace je charakteristické, že se spolehlivě opírají o rozsáhlý předchozí výzkum jazykového materiálu.

Soustředil se i na několik jiných problémů gramatické stavby ruské věty, jmenovitě na skladbu číselných výrazů a zvláštnosti ve struktuře věty v hovorové mluvě. Soustavně se zajímal o modální a emocionální stránku ruské a slovanské věty, o vyjadřování hodnotících postojů mluvčího. Sféru emotionality studoval obecně a ve srovnávacím aspektu i se zvláštním zřetelem

k výpovědím zvolacím a příslušným výrazovým prostředkům, dále vzhledem k výrazům intenzifikujícím a k použití částic v citových větách.

Další příznačnou vlastností Mrázkova vědeckého usilování je průmyselný záměr dospět od dílčích analyticky konfrontujících sond k široce pojatému a teoreticky fundovanému popisu věty ve slovanských jazycích. Tento úmysl splnil v I. díle své monografie o srovnávacím popisu slovanské jednoduché věty (*Сравнительный синтаксис славянских литературных языков. Исходные структуры простого предложения*, 1990), obsahující syntézu komparatistických výzkumů slovanské syntaxe. Jejího vydání se autor už nedočkal. Zemřel 17. listopadu 1989. Zůstalo jen tak torzo rozsáhlého životního díla, jehož druhá část měla být věnována problematice souvětí. Svůj suverénní rozhled po problematice ruštiny uplatnil jako spoluautor encyklopedického díla *Ruský jazyk v přítomnosti a minulosti* (1991), které zpracoval spolu s pražskými lingvisty H. Běličovou-Křížkovou a O. Leškou. Od studia současného jazyka se obrátil k historii ruštiny, přechodně i k staroslověnětině a odtud ke srovnávacímu studiu všech slovanských jazyků. Ze staroslověnětiny zpracoval syntax dativu. Vývojově jsou pojaty srovnávací příspěvek k aktuálnímu členění větnému v bulharštině a pojednání o prostředcích modality v bulharštině. Plodem jeho zájmu o problematiku historického vývoje ruštiny je vysokoškolský ruský napsaný učební text (skriptum) *Historický*

vývoj ruštiny, zpracovaný ve spolupráci s G. V. Popovovou z Běloruské státní univerzity v Minsku, vysoce ceněný a žádaný u nás i v zahraničí, a vydaný proto od roku 1982 třikrát. Mj. se mu dostalo v roce 1983 ocenění od rektora brněnské univerzity jako nejlepšího skripta roku, které však nebylo pro ediční problémy vydáno knižně.

Obraz odborné činnosti prof. Mrázka doplňuje několik příspěvků, jimiž zasáhl do akcentuace ruského substantiva a slovesa, jakož i do morfematiky; psal o vokalických alternacích v synchronní a diachronní morfematice ruštiny.

Nutno také zdůraznit sepětí Mrázkovy činnosti s potřebami praxe. Bylo známo, že byl na hony vzdálen kabinetnímu učenectví. Naopak, v jeho činnosti se šťastně pojila rozsáhlá a hluboká vědecká erudice s didaktickým mistrovstvím. Rád se zanícením přednášel, psal do metodických časopisů a pečoval o jasné podání a jazykovou vytríbenost svých textů. Jeho výrazným metodologickým rysem badatelské činnosti bylo to, že své teoretické záběry vždy důsledně konfrontoval s jazykovými fakty a že s jistou nedůvěrou přijímal ty tendence v lingvistice, které podle jeho mínění preferovaly spekulativní závěry před sepětím s bohatým materiálem živého jazyka. Vítal naopak postupy, v kterých se uplatňuje spojení syntaxe se sémantikou a poukazoval v tomto směru na souvislosti nových proudů s názory našich starších lingvistů. Zdůrazňoval také vždy, že je svrchovaně žádoucí, aby výsledky lingvistického výzkumu

maximálně přispívaly ke zdokonalení praktického jazyka. Výsledky svých výzkumů syntaxe současné ruštiny v porovnání s češtinou uložil zčásti do několika kolektivních publikací. V letech rozkvětu ruštiny v poválečném období byla naléhavým společenským požadavkem potřeba vychovat v brzké době učitelské kádry ruštinářů pro výuku předmětu nově zavedeného na všech typech škol. V této souvislosti je třeba s uznáním připomenout jeho podstatnou část na kolektivních publikacích: byl spoluautorem *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II. Skladba*, přispěl i do prvního dílu této mluvnice, věnovanému především hláskosloví a tvarosloví. Šlo o první vědecky konfrontačně pojatou mluvnici u nás, která vyšla od roku 1960 celkem třikrát. Autorsky se také podílel na vypracování *Školní mluvnice ruského jazyka*, vydané od roku 1968 celkem jedenáctkrát.

Z řady Mrázkových zásluh o rusistiku a slavistiku nutno připomenout jeho hlavní účast na založení a budování obširné bibliografie jazykovědných slaviv na katedře, které věnoval přes čtvrt století svého života a která dobře sloužila diplomantům, doktorandům a vůbec odborníkům, a to i z ciziny, a dále jeho výrazný podíl na organizování čtyř brněnských syntaktických symposií s mezinárodní účastí v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, jež si získala široký ohlas v naší i zahraniční odborné veřejnosti.

Rozsáhlý akční rádius vědecké, pedagogické, redakční i organizační činnosti

řadil prof. Mrázka k předním českým jazykovědcům. Svou rozsáhlou publikační činností patřil k nejplodnějším a k nejoriginálnějším lingvistům-slavistům u nás. Do dějin slovanské filologie se vepsal jako výrazná osobnost. Přitom zůstal skromný a přátelský ke všem, ochotně vždy pomáhal každému, kdo se na něj obrátil. Nebyl snad nikdo na žádném rusistickém pracovišti v Čechách, na Moravě a na Slovensku, kdo by mu nebyl nějak zavázán za jeho pomoc a podporu. Všichni kolegové si u prof. Mrázka cenili jeho obrovskou erudici, soustavnost, pracovitost, vědeckou i lidskou poctivost, otevřenost v projevování názorů odborných i občanských. Celé generace Mrázkových žáků i kolegů, jimž vedl nebo oponoval diplomové a disertační práce, vděčně vzpomínají na jeho výraznou pomoc a příspěví k jejich odbornému růstu. Prof. Mrázek byl uznáván a vážen na všech rusistických pracovištích u nás, ale měl i velké mezinárodní renomé v zahraničí. Jeho přednášková turné a studijní pobyty ve slovanských a neslovanských zemích i jeho vědecké styky s řadou lingvistů mu zjednali známost v celém slavistickém světě. Pro úplnost nutno uvést, že byl dlouholetým členem a funkcionářem našich různých vědeckých institucí: Jazykovědného sdružení ČSAV, České asociace ruštinářů, redakční rady *Československé rusistiky* a *Spisů filozofické fakulty brněnské univerzity*. Výrazná byla jeho mezinárodní pozice; byl členem Societas Linguistica Europea a Societé linguistique de Paris.

K Mrázkovu profilu patří jeho vnitřní vztah k literatuře, zvláště ruské, nejen jako k objektu lingvistického výzkumu, ale i k součásti kultury. Z mnoha schopností, jež mu byly dány do vínku, je třeba vzpomenout jeho vřelého vztahu k hudbě, který projevil mj. ještě za středoškolského působení jako úspěšný dirigent velkého žakovského pěveckého sboru, a jeho interpretačního nadání ve hře na klavír. Umění věnoval i část své produkce: v raném období své publikační činnosti přeložil z ruštiny knihu o pěveckém umění a studii o dějinách španělského divadla.

Přestože se prof. Mrázek již za života dostalo uznání zahraničních institucí (např. z Bulharska), zčásti i našich, nebylo mu v důsledku jeho politického profilu umožněno dosáhnout hodnosti doktora filologických věd, kterou by si jako výrazná vědecká osobnost v oboru slovanské filologie zasloužil. Ústav slavistiky FF MU ocenil jeho zásluhy při různých příležitostech: vzpomněl především jeho nedožitých osmdesátin a devadesátin uspořádáním konferencí pod názvem *Jazykovědná rusistika na počátku nového tisíciletí*, ale ohlasu nedošel bohužel dvojí návrh na udělení Zlaté medaile Masarykovy univerzity u příležitosti 75. a 80. narozenin.

Můžeme říci, že prof. Mrázek se zásadním způsobem podílel na formování vědeckého profilu brněnské univerzitní rusistiky a slavistiky. Ta ho pokládá za jednu ze sloupových osobností. K jeho pracím a myšlenkám se s uznáním

vracíme a v trvalé paměti si zachováme i jeho lidský profil vědce, učitele a kolegy.

Aleš Brandner

Autor přítomné vzpomínky zemřel náhle 1. března 2022. K jeho osobnosti se vrátíme nekrologem ve druhém čísle Nové rusistiky za rok 2022.

<https://doi.org/10.5817/NR2022-1-11>

Odešla významná ruská slavistka a bohemistka. In memoriam Ljudmily Norajrovny Budagovové

Ljudmila Norajrovna Budagovová (nar. 3. září 1932 v Tveri/Tveru, zemřela 3. února 2022 v Chimkách u Moskvy) odešla na věčnost v roce svých nedožitých devadesátin. Ještě na podzim se zúčastnila vědecké konference organizované jejím pracovištěm, zvala na takové akce své přátele, zejména české, neboť tato ruská slavistka byla především bohemistkou, znalkyní české literatury, zejména poezie. Čeští bohemisté oslavili její blížící se jubileum (bohužel nedožitě) zvláštní publikací, jejíž recenzi jsem napsal pro náš další časopis *Slavica litteraria* (Ludmila Budagovová: *Z mého života s českou literaturou. Výbor z česky publikovaných prací*. Šrámkova Sobotka, z. s., Sobotka 2021; její první jméno se zde uvádí v české podobě jako „Ludmila“).